

SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2024. gada 17. decembrī

lietā Nr. 2023-47-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Jānis Neimanis, Anita Rodiņa, Jautrīte Briede, Veronika Krūmiņa un Mārtiņš Mīts,

pēc Senāta pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2024. gada 20. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punkts tā sākotnējā redakcijā, kas bija spēkā no 2016. gada 15. marta līdz 2024. gada 1. martam, (turpmāk arī – apstrīdētā norma) noteica, ka par tiesu eksperta kandidātu nevar būt persona, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata.

Saeima 2024. gada 29. februārī pieņēma likumu “Grozījumi Tiesu ekspertu likumā” (turpmāk – Grozījumi), kas stājās spēkā 2024. gada 2. martā. Ar Grozījumiem Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punkts pēc vārda “kriminālprocess” papildināts ar vārdiem “par tīša noziedzīga nodarījuma

izdarīšanu”. Tādējādi pēc Grozījumiem Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punkts noteic, ka par tiesu eksperta kandidātu nevar būt persona, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigts uz nereabilitējoša pamata.

2. Pieteikuma iesniedzējs – Senāts (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzēja tiesvedībā ir administratīvā lieta Nr. A420111221 par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru persona tiktu resertificēta, atkārtoti piešķirot tiesu eksperta tiesības, un nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu. Persona, kas ir pieteicēja administratīvajā lietā, ieņēma tiesu eksperta amatu kopš 2006. gada. 2020. gadā, izskatot personas resertifikācijas iesniegumu, Tiesu ekspertu padome ieguva informāciju, ka persona 2004. gada 8. jūlijā tika saukta pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kurš kvalificēts pēc Krimināllikuma 185. panta pirmās daļas. Prokuratūra pieņēma lēmumu par krimināllietas izbeigšanu, nosacīti atbrīvojot pieteicēju no kriminālatbildības, kas ir viens no personu nereabilitējošiem apstākļiem. Tādējādi, pamatojoties uz apstrīdēto normu, personai atteikta tās kā tiesu eksperta resertifikācija un nolemts izbeigt personas tiesu eksperta sertifikāta darbību.

Persona ir Valsts policijas amatpersona ar speciālo dienesta pakāpi. Tātad tā ir nodarbināta valsts dienestā. Likumdevējs ir tiesīgs noteikt tikai tādas pamattiesību ierobežojumus, kas dienesta attiecībās nepieciešami. Ja tiesu eksperta sertifikāta darbība ir izbeigta, pamatojoties uz apstrīdēto normu, persona vairs nekad nevarēs ieņemt tiesu eksperta amatu. Ierobežojums ir noteikts uz mūžu.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, un tam ir leģitīms mērķis – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība. Tiesu eksperta amatā nedrīkst atrasties personas, kas var graut tiesu ekspertu institūta un visa valsts dienesta autoritāti. Tiesu ekspertam, veicot ekspertīzes, arī jānodrošina tiesu sistēmas efektīva funkcionēšana. Tādējādi tiesu eksperti veicina arī uzticēšanos tiesu varai. Apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai. Taču, neņemot vērā ne nereabilitējošo apstākļu dažādību, ne citus apsvērumus, piemēram, noziedzīga nodarījuma rezultātā radītā personas vai

sabiedrības interešu apdraudējuma raksturu un kaitīguma pakāpi un laiku, kas pagājis pēc nodarījuma, no tiesu ekspertu loka var tikt izslēgtas arī tādas personas, kuras neapdraud leģitīmo mērķi.

Apstrīdētā norma liedz individuāli vērtēt katru gadījumu. Laikā, kad tika veikts noziedzīgais nodarījums un pieņemts lēmums par krimināllietas izbeigšanu, personai bija 24 gadi. Kopš nodarījuma izdarīšanas ir pagājuši gandrīz divdesmit gadi. Nav informācijas par to, ka persona būtu pieļāvusi jaunus pārkāpumus. Turklāt Valsts policija ir norādījusi, ka persona atbildīgi un kvalitatīvi pilda savus amata pienākumus. Tāpēc personai ir jābūt tiesībām uz vērtējumu par to, vai lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu uz nereabilitējoša pamata kaitē tiesu ekspertu institūtam. Ar individuālu vērtējumu ierobežojuma leģitīmais mērķis var tikt sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

Atbilstoši Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 6. punktam par tiesu ekspertu var būt persona, kurai, pamatojoties uz lēmumu disciplinārlietā, atņemtas tiesu eksperta tiesības, ja no disciplinārlietā pieņemtā lēmuma spēkā stāšanās brīža pagājuši pieci gadi. Tātad, ja tiesu eksperts savā profesionālajā jomā izdara tik būtisku pārkāpumu, ka par to tiek piemērots bargākais no disciplinārsodiem – tiesu eksperta tiesību atņemšana –, attiecīgā persona pēc pieciem gadiem var atkārtoti kandidēt uz tiesu eksperta amatu. Turpretim saskaņā ar apstrīdēto normu personai šādu tiesību nav.

Apstrīdētajā normā paredzētais personas pamattiesību ierobežojums ir nesamērīgs. Persona jau daudzus gadus ir pildījusi savus pienākumus tiesu eksperta amatā un nodrošinājusi tiesu ekspertīžu tiesisku norisi. Turklāt iestāde, kurā persona ilgstoši bija nodarbināta, ir ieteikusi personu resertificēt. Līdz ar to labums, ko no šāda ierobežojuma gūst sabiedrība, ir maznozīmīgs salīdzinājumā ar personas pamattiesību ierobežojumu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka izskatāmajā lietā tiesvedība ir izbeidzama, jo apstrīdētā norma jau zaudējusi spēku.

Saeima norāda, ka apstrīdētā norma pēc Grozījumiem atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam. Pēc Grozījumu spēkā stāšanās personai, ja pret to ierosinātais kriminālprocess nav bijis saistīts ar tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, nav liegts ieņemt tiesu eksperta amatu.

Pamattiesību ierobežojums ir samērīgs. Tiesu eksperti ir personas, kurām ir speciālas zināšanas un pieredze un kuras palīdz tiesai nonākt pie taisnīga un pareiza lietas iznākuma. Tādēļ ir svarīgi, lai sabiedrība būtu pārliecināta, ka tiesu eksperti sekmē arī savas profesijas prestižu un sabiedrības uzticēšanos gan tiesu ekspertiem, gan tiesu sistēmai kopumā. Visas sabiedrības interesēs ir nodrošināt to, lai tiesu ekspertu pienākumus pildītu tikai tādas personas, par kuru godprātību un uzticamību nav šaubu. Nav pieļaujama tādu apstākļu pastāvēšana, kuri varētu radīt kaut mazākās šaubas par tiesu ekspertu autoritāti, objektivitāti un likumpaklausību. Persona, kuras rīcības kaitīguma pakāpe ir tik augsta, ka atbilst noziedzīga nodarījuma sastāvam, un kura attiecīgo rīcību ir veikusi ar nodomu, var kaitēt tiesu ekspertīzes veikšanai un ekspertu, kā arī tiesas autoritātei. Līdz ar to pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība. Ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo nodrošina to, ka tiesu eksperta amatu ieņem tikai tādas personas, kuras nav izdarījušas tīšus noziedzīgus nodarījumus.

Ar personas individuālu vērtēšanu leģitīmo mērķi nav iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē. Par leģitīmā mērķa sasniegšanu liecina arī vispārēja personu un sabiedrības uzticēšanās tiesu ekspertiem kā likumpaklausīgiem valstij nozīmīgu funkciju veicējiem un tiesu sistēmas efektīvas funkcionēšanas veicinātājiem. Ar citiem līdzekļiem nav iespējams padarīt par nebijušu tiesu eksperta amatam neatbilstošu uzvedību.

Tas, ka personas attieksme pret pašas nodarījumu, kā arī vērtību sistēma laika gaitā ir mainījusies, ne vienmēr nozīmē to, ka persona var būt piemērota konkrētam amatam. Ir būtiski arī ar savu personisko piemēru stiprināt uzticēšanos konkrētā amata pildītājiem. Ņemot vērā tiesu ekspertu būtisko lomu tiesas procesā, jāatzīst, ka kriminālprocesa izbeigšana uz personu nereabilitējoša pamata, jo īpaši gadījumos, kad izdarīts tīšs noziedzīgs nodarījums, nav savienojama ar tiesu eksperta amata pildīšanu.

Likumdevējs jau ir apsvēris, kādos gadījumos sabiedrības uzticēšanās tiesu ekspertiem netiek nopietni apdraudēta un ir pieļaujama personas kļūšana par tiesu ekspertu, bet kādos gadījumos tas nav pieļaujams. Proti, ierobežojums ir saistīts ar konkrētu vainas formu – noziedzīgs nodarījums, kas izdarīts ar nodomu (tīši) – un noteikts attiecībā uz personām, kuras ar procesa virzītāja lēmumu sauktas pie

kriminālatbildības, pamatojoties uz izmeklēšanā savāktajiem pierādījumiem, kas norāda uz konkrētās personas vainu noziedzīgā nodarījumā. Ja kriminālprocess pret personu izbeigts uz nereabilitējoša pamata, bet personas vaina izpaudusies kā neuzmanība, tad personai nav liegta iespēja kļūt par tiesu ekspertu. Tādējādi likumdevējs ir līdzsvarojis dažādu personu tiesības un sabiedrības intereses un izšķīries par to, kurai no šīm interesēm piešķirama augstāka prioritāte.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma pēc Grozījumiem atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Tiesības kļūt par tiesu ekspertu vērtējamas kopsakarā ar tiesu ekspertīzes nozīmi personas vainas pierādīšanas un iztiesāšanas procesā. Tiesu ekspertam ir nepieciešama nevainojama reputācija un ir jānovērš apstākļi, kas saprātīgam vērtētājam varētu radīt šaubas par tiesu eksperta tiesisko apziņu. Tādēļ šobrīd spēkā esošais tiesiskais regulējums uzskatāms par samērīgu. Ierobežojums ir līdzīgs tiem ierobežojumiem, kādi noteikti attiecībā uz zvērinātiem advokātiem, zvērinātiem notāriem un zvērinātiem tiesu izpildītājiem.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma pēc Grozījumiem neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Lai gan pēc Grozījumiem apstrīdētā norma attiecas tikai uz tiem gadījumiem, kad persona ir izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, tomēr tās tvērums ir ļoti plašs un raksturs ir absolūts. Noteikta veida noziedzīgi nodarījumi, piemēram, noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā un noziedzīgi nodarījumi pret jurisdikciju, var kaitēt tiesu eksperta profesionālajai darbībai un reputācijai. Taču ierobežojums aptver pilnīgi visus tīšus noziedzīgus nodarījumus neatkarīgi no to smaguma, rakstura un apdraudētajām interesēm. Arī konkrētajā lietā personas izdarītā noziedzīgā nodarījuma rezultātā radītā citu personu interešu apdraudējuma smaguma pakāpe ir mazāka nekā būtu, piemēram, smaga vai sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma rezultātā.

Izskatāmajā lietā ierobežojums attiecas uz personu, kura saukta pie kriminālatbildības. Ja lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu uz nereabilitējoša

pamata tiek pieņemts vēl izmeklēšanas stadijā, personai nav liegts ieņemt tiesu eksperta amatu. Tas, ka prokurors ceļ personai apsūdzību, norāda uz pārliecību par personas vainu un to, ka lietā savākie pierādījumi tās vainu apstiprina. Tomēr tas nevar būt izšķirošais kritērijs, jo arī prokurors pēc apsūdzības celšanas, tāpat kā izmeklētājs, var izbeigt kriminālprocesu, ja, piemēram, ir izdarīts maznozīmīgs noziedzīgs nodarījums vai lietā ir noslēgts izlīgums. Arī kriminālprocesa virzību vienmēr nav iespējams paredzēt, tāpēc vienā gadījumā lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu uz nereabilitējoša pamata var tikt pieņemts jau izmeklēšanas stadijā, bet citā gadījumā – tikai tad, kad lieta nonāk pie prokurora, lai gan lietas apstākļi abos gadījumos pēc būtības ir līdzīgi.

Neņemot vērā ne nereabilitējošo apstākļu dažādību, ne noziedzīga nodarījuma rezultātā radītā personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturu un kaitīguma pakāpi, kā arī laiku, kas pagājis pēc nodarījuma, no tiesu ekspertu loka var tikt izslēgtas arī tādas personas, kuras neapdraud demokrātisko valsts iekārtu. Leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ir iespējams sasniegt ar alternatīvu līdzekli – veicot individuālo vērtējumu. Tādējādi pēc Grozījumiem apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums nav samērīgs.

6. Pieaicinātā persona – Tiesu ekspertu padome (turpmāk – Padome) – norāda: ja apstrīdētā norma pirms Grozījumiem tiktu atzīta par neatbilstošu Satversmei, tad neatbilstība varētu tikt attiecināta arī uz apstrīdēto normu pēc Grozījumiem.

Pamatojoties uz apstrīdēto normu, kopš 2008. gada tiesu eksperta sertifikāta darbība izbeigta divos gadījumos. Pārbaudi, vai uz personu nav attiecināmi Tiesu ekspertu likuma 6. pantā minētie ierobežojumi, līdz 2020. gadam Padome veica tikai attiecībā uz tiesu eksperta amata kandidātiem. 2020. gadā Padome pieņēma lēmumu par tiesu eksperta sertifikāta darbības izbeigšanu, kad disciplinārlietas ietvaros tika saņemta informācija par to, ka tiesu eksperts ir iekļauts Sodu reģistrā. Tāpēc šobrīd informācija no Sodu reģistra tiek pieprasīta arī tiesu eksperta resertifikācijas procesā.

Personai ir tiesības pārsūdzēt Padomes lēmumu par tiesu eksperta sertifikāta darbības izbeigšanu. Līdz ar to katrā gadījumā pastāv iespēja, ka tiesa individuāli izvērtēs tiesiskos un faktiskos apstākļus konkrētajā lietā. Padome

uzskata, ka pastāvošo kārtību nav lietderīgi mainīt, tai deleģējot tiesisko un faktisko apstākļu individuālu vērtēšanu.

7. Pieaicinātā persona – Valsts tiesu ekspertīžu birojs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētā norma būtu attiecināma uz valsts tiesu ekspertiem, jo ekspertam atsevišķās ekspertīzēs jāizmanto gan ierobežotas pieejamības, gan klasificētā informācija. Savukārt šāds ierobežojums privātam tiesu ekspertam nozīmē nevienlīdzīgu attieksmi salīdzinājumā, piemēram, ar procesā pieaicināto ekspertu, kuram nav tiesu eksperta sertifikāta.

Ir bijis gadījums, kad tiesu ekspertam, kuram savulaik piemērots kriminālsods, Padome izbeidza tiesu eksperta sertifikāta darbību 15 gadus pēc soda saņemšanas. No brīža, kad atklājās informācija par sodāmību, līdz brīdim, kad tika pieņemts lēmums par sertifikāta darbības izbeigšanu, tiesu eksperts veica pienākumus, taču iestādē tika saņemtas vēstules, kurās personas, atsaucoties uz tiesu eksperta sodāmību, apšaubīja viņa kompetenci un viņa sniegtos atzinumus.

Likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai. Ierobežojuma mīkstināšana attiecībā uz valsts tiesu ekspertiem mazinātu sabiedrības uzticēšanos tiesu ekspertu institūtam, kā arī traucētu sasniegt leģitīmo mērķi.

8. Pieaicinātā persona – Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Kriminālistikas pārvaldes Ekspertīžu birojs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Noziedzīga nodarījuma izdarīšana – arī tad, ja kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata – ir tiesiskuma vērtībām pretēja darbība. Tiesu eksperta reputācija ir nozīmīga, un nav pieļaujams tas, ka rodas šaubas par tiesu eksperta tiesisko apziņu. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir samērīgs. Ierobežojums ir noteikts, lai nodrošinātu to, ka tiesu eksperti atbilst augstiem profesionālajiem standartiem, aizsargā tiesiskumu un personu pamattiesības, sabiedrisko drošību, labklājību, veicina sabiedrības sadarbību ar tiesu ekspertiem

un uzticēšanos tiem. Ja ekspertīzes veikšana tiktu uzticēta personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, varētu uzskatīt, ka valsts nevērīgi izturas pret sabiedrības priekšstatu par to, kāda uzvedība ir akceptējama, un varētu tikt apdraudēts tiesiskums un harmoniskas sabiedrības funkcionēšana. Tas varētu novest pie negatīva tiesu ekspertu un ekspertīzes iestādes darbības un uzticamības vērtējuma sabiedrībā.

9. Pieaicinātā persona – Valsts policijas koledža – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Tiesu ekspertīzi nosaka tiesa, tāpēc ir svarīgi nodrošināt sabiedrības uzticēšanos tiesas veiktajām darbībām, arī ekspertu izvēlei. Tiesu ekspertu ētikas kodeksa 2. pantā norādīts viens no ekspertu darbības mērķiem – veidot pozitīvu sabiedrības priekšstatu par ekspertu darbību. Ja tiesu ekspertīzi veic persona, kura ir saukta pie kriminālatbildības, tad, pat ja lieta tika izbeigta, var rasties neuzticēšanās eksperta sniegtajam atzinumam. Ja tiek pieļauti tādi apstākļi, kuri var radīt šaubas par tiesu ekspertu autoritāti, objektivitāti un viņu atzinumu likumību, tiesu eksperta reputācija var tikt apšaubīta. Tas var apdraudēt ne vien tiesu ekspertīzes ticamību, uzticēšanos tiesu ekspertīzes iestādēm, bet arī ietekmēt sabiedrības uzticēšanos tiesas procesam kopumā.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes pasniedzējs, Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Kriminālistikas pārvaldes Ekspertīžu biroja Zemgales ekspertu nodaļas vadītājs Māris Krauze – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētā norma ir aizgūta no likumiem, kuros paredzēti ierobežojumi personām, kas spriež tiesu, pieņem nolēmumus. Savukārt tiesu eksperts veic objektu vai materiālu zinātnisku un praktisku izpēti, bet nepieņem lēmumus. Tiesu eksperts sniedz eksperta atzinumu, kas pakļauts pierādījumu vērtēšanai. Pirmstiesas izmeklēšanā un iztiesāšanas stadijā eksperts var atstatīties vai viņam var pieteikt noraidījumu, ja ir šaubas par viņa objektivitāti. Tiesu ekspertam ir saistošas arī normas par profesionālo darbību un atbildību, kas ietvertas Tiesu

ekspertu ētikas kodeksā, Krimināllikumā, Kriminālprocesa likumā, kā arī normas, ko papildus noteikušas tiesu ekspertīzes iestādes. Tādējādi apstrīdētās normas neesība neapdraudētu demokrātisko valsts iekārtu.

Secinājumu daļa

11. Saeima lūgusi izbeigt tiesvedību lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, jo apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku. Proti, šajā normā noteiktais ierobežojums vairs neattiecas uz personām, kuras tika sauktas pie kriminālatbildības, bet pret kurām kriminālprocess par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aiz neuzmanības izbeigts uz nereabilitējoša pamata.

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai, ja apstrīdētā tiesību norma ir zaudējusi spēku. Minētā norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīda vairs nav. Lai lemtu par tiesvedības izbeigšanu uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkta pamata, tiesai jānoskaidro: 1) vai apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku un 2) vai ir apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 12. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-02-03 14. punktu*).

11.1. Apstrīdētā norma noteica aizliegumu būt par tiesu ekspertu ikvienai personai, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, neatkarīgi no tā, vai izdarīts tīšs noziedzīgs nodarījums vai noziedzīgs nodarījums aiz neuzmanības. Pēc Grozījumu spēkā stāšanās Tiesu ekspertu likumā vairs nav ietverts aizliegums attiecībā uz personām, kuras sauktas pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aiz neuzmanības. Savukārt attiecībā uz personām, kuras sauktas pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, tiesiskais regulējums nav mainījies un apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums joprojām ir spēkā.

Līdz ar to apstrīdētā norma pēc būtības ir zaudējusi spēku daļēji – tikai attiecībā uz personu, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru

kriminālprocess par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aiz neuzmanības izbeigts uz nereabilitējoša pamata.

11.2. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 2. punktu administratīvā tiesa ir tiesīga vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā par tādas tiesību normas, ko ir piemērojusi iestāde vai kas būtu jāpiemēro tās izskatāmajā lietā, neatbilstību Satversmei. Proti, tiesas pieteikums iesniedzams vienīgi par normu, no kuras ir atkarīgs administratīvajā lietā esošā tiesiskā strīda risinājums. Tādējādi viens no apstākļiem, kas pēc tiesas pieteikuma ierosinātā lietā prasa tiesvedību turpināt, ir tas, ka apstrīdētās normas satversmības izvērtēšana ir nepieciešama, lai taisnīgi atrisinātu konkrēto administratīvo lietu. Tāpat Satversmes tiesai jāņem vērā, ka apstrīdētā norma var būt ietekmējusi arī citas personas, kas ir vienādos vai salīdzināmos apstākļos ar tiesas izskatīšanā esošās lietas apstākļiem. Tāpēc tiesvedības turpināšana un apstrīdētās normas satversmības vērtēšana var būt nepieciešama, lai aizsargātu arī citu personu pamattiesības (*sal.: Satversmes tiesas 2018. gada 20. jūnija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-19-01 7. punkts un 2021. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2020-59-01 15.1. punkts*).

Pieteikuma iesniedzēja izskatīšanā esošās lietas apstākļi ir saistīti tieši ar personas saukšanu pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tādējādi arī pēc Grozījumu spēkā stāšanās šādai personai ar apstrīdēto normu radītā tiesiskā situācija pēc būtības nav mainījies, jo joprojām pastāv apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums, kas šādai personai liedz būt par tiesu ekspertu.

No lietas materiāliem un Tiesu informatīvajā sistēmā pieejamās informācijas neizriet, ka administratīvajā tiesā būtu ierosinātas citas lietas, kurās piemērojama apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecās uz personām, kuras sauktas pie kriminālatbildības par noziedzīgu nodarījumu, kas izdarīts aiz neuzmanības. Tātad apstrīdētās normas satversmības vērtēšana šajā daļā nav nepieciešama, lai novērstu arī citu personu pamattiesību aizskārumu.

Tādējādi apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecās uz personām, kuras sauktas pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aiz neuzmanības, ir zaudējusi spēku un nav arī citu apstākļu, kuru dēļ tiesvedība par šīs normas

atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam būtu turpināma.

Līdz ar to tiesvedība lietā šajā prasījuma daļā ir jāizbeidz.

11.3. Uz personu, kas ir pieteicēja Pieteikuma iesniedzēja izskatīšanā esošajā lietā, joprojām attiecas apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, kas šai personai liedz būt par tiesu ekspertu. Administratīvajā lietā prasījums ir gan par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, gan nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu. Tādējādi tiesai jāpiemēro apstrīdētā norma, ciktāl tā paredzēja ierobežojumu, kas liedz būt par tiesu ekspertu personai, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigts uz nereabilitējoša pamata, redakcijā, kas bija spēkā līdz 2024. gada 1. martam, kā arī pēc Grozījumiem spēkā esošajā redakcijā.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāvērtē tāda tiesiskā regulējuma satversmība, kas liedza un arī šobrīd liedz būt par tiesu ekspertu personai, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigts uz nereabilitējoša pamata (turpmāk – apstrīdētais regulējums).

12. Izskatāmajā lietā izteiktas šaubas par apstrīdētā regulējuma atbilstību gan Satversmes 101. panta pirmajai daļai, gan 106. panta pirmajam teikumam. Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja tās satversmības vērtēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 14.2. punktu*).

Pieteicēja Pieteikuma iesniedzēja izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā ir Valsts policijas tiesu eksperte un amatpersona ar speciālo dienesta pakāpi. Pieteicēja ir tiesu eksperte valsts tiesās pārvaldes iestādē un ir nodarbināta valsts dienestā. Tāpēc Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētajā regulējumā noteiktais ierobežojums pieteicējai aizskar Satversmes 101. panta pirmajā daļā ietvertās tiesības pildīt valsts dienestu.

Atbilstoši Tiesu ekspertu likumam tiesības veikt tiesu ekspertīzi ir ne tikai valsts tiesu ekspertam, bet arī privātam tiesu ekspertam (*sk. Tiesu ekspertu likuma 3. panta pirmo daļu*). Tiesu ekspertu likuma mērķis ir reglamentēt tiesu eksperta

profesionālo darbību, lai valstī nodrošinātu objektīvu, tiesisku un zinātniski pamatotu tiesu ekspertīzi (sk. *Tiesu ekspertu likuma 2. pantu*). Šis likums nosaka vienādas sertifikācijas un resertifikācijas prasības, kā arī ierobežojumus visām personām, kuras vēlas darboties tiesu eksperta profesijā (sk. *Tiesu ekspertu likuma 6. pantu*). Tādējādi likumdevējs ir noteicis vienotu regulējumu, saskaņā ar kuru persona var kļūt par noteiktas profesijas – tiesu eksperts – pārstāvi neatkarīgi no tā, vai persona pēc tiesu eksperta sertifikāta iegūšanas izvēlas kļūt par valsts tiesu ekspertu vai privāto tiesu ekspertu.

Tiesu eksperta sertifikāts dod tiesības darboties konkrētajā profesijā, taču pats par sevi nedod personai tiesības pildīt valsts dienestu. Pēc tiesu eksperta sertifikāta iegūšanas persona var darboties šajā profesijā kā valsts tiesu eksperts vai kā privātais tiesu eksperts. Turklāt attiecībā uz personu, kas darbojas kā valsts tiesu eksperts, citos normatīvajos aktos var būt noteiktas papildu prasības un ierobežojumi, kas attiecas tieši uz valsts dienesta pildīšanu. Piemēram, Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma (turpmāk – Dienesta gaitas likums) 4. pantā ir noteiktas obligātās prasības dienesta pildīšanai.

Satversmes 106. panta pirmajā teikumā lietotais jēdziens “nodarbošanās” attiecināms uz nodarbinātību gan publiskajā, gan privātajā sektorā, turklāt arī uz tādām profesijām, kurās darba tiesiskās attiecības netiek dibinātas uz Darba likumā regulētā darba līguma pamata (sk. *Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.1. punktu*). Arī personai, kas ir pieteicēja administratīvajā lietā, apstrīdētais regulējums liedz darboties konkrētā profesijā, proti, būt par tiesu ekspertu. Šāds ierobežojums attiecībā uz šo personu pastāv neatkarīgi no tā, vai šī persona darbojas kā valsts tiesu eksperts vai privātais tiesu eksperts. Lai arī pieteicēja Pieteikuma iesniedzēja izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā līdz šim amata pienākumus ir pildījusi iestādē, kurā saskaņā ar Dienesta gaitas likuma 2. pantu tiek pildīts valsts dienests, šīs personas turpmākā darbība tiesu eksperta profesijā ir saistīta tieši ar Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertajām tiesībām izvēlēties un saglabāt nodarbošanos.

Tādējādi izskatāmās lietas pamatjautājums ir par apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertajām tiesībām izvēlēties un saglabāt nodarbošanos.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

13. Satversmes 106. panta pirmais teikums noteic, ka ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.

Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos aizsargā personu pret visām valsts darbībām, kas ierobežo brīvību izvēlēties nodarbošanās veidu un vietu. Tomēr šī norma neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanos varētu īstenot, ciktāl šādas prasības ir saderīgas ar vispārējiem tiesību principiem un citām augstāka juridiska spēka tiesību normām (*sal.: Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-41-01 11.2. punkts*). Turklāt Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ir nostiprināts tāds būtisks tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos elements kā tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, kas savukārt ietver tiesības turpināt šo nodarbošanos arī nākotnē (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12. punktu*). Tādējādi Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības ir attiecināmas arī uz personām, kas izvēlējušās vai turpina darboties tiesu eksperta profesijā.

Pieteicēja Pieteikuma iesniedzēja izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā kopš 2006. gada ir darbojusies tiesu eksperta profesijā. 2020. gadā Padome ieguvusi informāciju, ka šī persona 2004. gadā saukta pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un kriminālprocess pret to izbeigts uz nereabilitējoša pamata. Šā iemesla dēļ un pamatojoties uz apstrīdēto regulējumu, kā arī Tiesu ekspertu likuma 24. panta ceturtais daļas 1. punktu, Padome šai personai atteikusi resertifikāciju un izbeigusi tiesu eksperta sertifikāta darbību.

Apstrīdētajā regulējumā noteiktais ierobežojums attiecas gan uz tiesu eksperta kandidātu, gan personu, kura jau ieguvusi tiesu eksperta sertifikātu. Atbilstība Tiesu ekspertu likumā noteiktajām prasībām tiek vērtēta arī tiesu eksperta resertifikācijas un disciplinārlietas procesā. Saskaņā ar Tiesu ekspertu likuma 24. panta ceturtais daļas 1. punktu tiesu eksperta sertifikāta darbība tiek izbeigta, ja uz personu attiecas apstrīdētajā regulējumā noteiktais ierobežojums. Turklāt atbilstoši minētā panta sestajai daļai persona, kuras tiesu eksperta

sertifikāta darbība izbeigta, pamatojoties uz apstrīdēto regulējumu, nav tiesīga pretendēt uz jauna tiesu eksperta sertifikāta iegūšanu.

Līdz ar to apstrīdētais regulējums personai ierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties un saglabāt nodarbošanos.

14. Vērtējot pamattiesību ierobežojuma satversmību, visupirms jāpārbauda, vai ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu un tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam.

Saeima 2016. gada 11. februārī pieņēma Tiesu ekspertu likumu, kura 6. panta trešās daļas 5. punkts noteica aizliegumu būt par tiesu eksperta kandidātu personai, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata. Likums izsludināts 2016. gada 1. martā oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 42 un stājās spēkā 2016. gada 15. martā.

Grozījumus, ar kuriem Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punkts pēc vārda "kriminālprocess" papildināts ar vārdiem "par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu", Saeima pieņēmusi 2024. gada 29. februārī, tie izsludināti 2024. gada 1. martā oficiālajā izdevumā "Latvijas vēstnesis" Nr. 44A un stājās spēkā 2024. gada 2. martā.

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas nav izteikuši iebildumus par apstrīdētā regulējuma pieņemšanas un izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka tas ir pieņemts un izsludināts Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, ir pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām un pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.

Savukārt jautājums par to, vai likumdevējs likumprojekta izstrādes procesā atbilstoši labas likumdošanas principam ir vērtējis to apstākli, ka ierobežojums ir noteikts uz mūžu, pēc būtības ir saistīts ar jautājumu par to, vai likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, ir ievērojis samērīguma principu. Tādējādi attiecīgos apsvērumus Satversmes tiesa pārbaudīs, vērtējot apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma samērīgumu.

Līdz ar to apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu.

15. Ikviens pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojumam jābūt noteiktam svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad.

Saeima norāda, ka tiesu eksperti ir personas, kuras palīdz tiesai nonākt pie taisnīga un pareiza lietas iznākuma, un tiesu ekspertiem ir būtiska loma tiesiskuma nodrošināšanā. Tādēļ esot svarīgi, lai sabiedrība varētu būt pārliecināta, ka tiesu eksperti ne tikai profesionāli veic savus pienākumus, bet arī sekmē savas profesijas prestižu sabiedrībā un sabiedrības uzticēšanos gan tiesu ekspertiem, gan tiesu sistēmai kopumā. Ierobežojums esot noteikts tādēļ, lai persona, kuras rīcības kaitīguma pakāpe ir tik augsta, ka šī rīcība atbilst Krimināllikumā paredzēta noziedzīga nodarījuma sastāvam un turklāt ir veikta ar nodomu, nevarētu kaitēt tiesu ekspertīzes veikšanai un tiesu ekspertu, kā arī tiesas autoritātei. Tādējādi apstrīdētās normas leģitīmais mērķis esot demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība. Tam piekrīt arī Pieteikuma iesniedzējs.

Saskaņā ar likuma “Par tiesu varu” 116. pantu eksperts ir ar lietu izskatīšanu tiesā saistīta persona, kas veic ekspertīzi, izpildot tiesneša un tiesas lēmumus. Tiesu ekspertīze ir nozīmīga tiesas procesa daļa, ja tiesai pašai nav speciālo zināšanu par kādu lietā būtisku jautājumu. Tādējādi tiesu eksperti savas profesionālās darbības ietvaros sekmē tiesu varas īstenošanu.

Tiesu eksperts savus profesionālos pienākumus veic kriminālprocesa, civilprocesa, administratīvā procesa, administratīvā pārkāpuma procesa un Satversmes tiesas procesa ietvaros, pamatojoties uz lēmumu par ekspertīzes noteikšanu. Tiesu eksperta atzinums ir viens no pierādīšanas līdzekļiem, ko tiesa izmanto, lai nonāktu pie taisnīga un pareiza lietas iznākuma (*sal.: Senāta 2023. gada spriedums lietā Nr. SKA-[A]/2023*). Turklāt saskaņā ar Kriminālprocesa likumu tiesu eksperts savus pienākumus veic arī pirmstiesas izmeklēšanā, pamatojoties uz procesa virzītāja doto uzdevumu (*sk. Kriminālprocesa likuma 193. pantu*). Tādējādi tiesu eksperta atzinumam kā vienam no pierādīšanas līdzekļiem ir nozīme arī pirmstiesas izmeklēšanā, jo tas palīdz izdarīt secinājumus par personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un sekmē krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu.

Tiesu ekspertu likuma 6. panta pirmās daļas 4. punktā tiesu ekspertiem ir noteikta prasība pēc nevainojamas reputācijas. Reputācija ir sabiedrībā izplatīts vērtējošs uzskats par personu, un viens no nevainojamas reputācijas būtiskākajiem aspektiem ir sabiedrības cieņa un uzticēšanās (*sal.: Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-41-01 18.2. punkts*).

Jēdziens “nevainojama reputācija” ir interpretējams kopsakarā ar citām Tiesu ekspertu likuma normām. Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešajā daļā noteikti vairāki ierobežojumi, kuri nav savienojami ar darbošanos tiesu eksperta profesijā. Likumdevējs ir uzskatījis, ka par tādas personas reputāciju, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigts uz nereabilitējoša pamata, var būt šaubas un šādas personas darbošanās tiesu eksperta profesijā apdraudētu sabiedrības uzticēšanos tiesu ekspertiem un tiesas spriešanas procesam.

Tas, ka konkrētā tiesas procesā iesaistītās personas uzticas tiesu ekspertam, ir būtiski, jo šī uzticēšanās nodrošina sadarbību ar tiesu ekspertu. Ja procesa virzītājs vai tiesa kā pierādījumu lietā izmanto tāda tiesu eksperta, par kura reputāciju nav šaubu, atzinumu, tiek sekmēts efektīvs pirmstiesas izmeklēšanas un tiesas process un taisnīga lietas izskatīšana. Tādā veidā tiek nodrošināta personai Satversmes 92. pantā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu aizsardzība. Tātad ar apstrīdēto regulējumu tiek nodrošināta citu personu tiesību aizsardzība.

Svarīga ir arī visas sabiedrības uzticēšanās tiesu ekspertiem. Lai gan tiesu eksperti paši neīsteno tiesas spriešanas funkciju, uzticēšanās viņiem ir cieši saistīta ar uzticēšanos tiesas spriešanas procesam kopumā. Sabiedrības uzticēšanās tiesu varai ir demokrātiskas tiesiskas valsts, kā arī atklātas, taisnīgas un harmoniskas sabiedrības elements. Tikai tad, ja tiesu vara bauda sabiedrības uzticēšanos, ir iespējams pilnvērtīgi īstenot tiesas spriešanas funkciju (*sal.: Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-41-01 15. punkts*). Uzticēšanās tiesu varai ir nesaraujami saistīta ar uzticēšanos valsts varai. Tādējādi ar apstrīdēto regulējumu sekmējot uzticēšanos tiesu varai, tiek nodrošināta arī demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

Līdz ar to pamattiesību ierobežojums ir noteikts, lai aizsargātu citu personu tiesības un demokrātisku valsts iekārtu.

16. Vērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai visupirms jāpārbauda tas, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītīmo mērķu sasniegšanai, proti, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem šos mērķus var sasniegt.

Lai nodrošinātu citu personu tiesību aizsardzību un vairotu uzticēšanos tiesu ekspertu profesijai un tiesu varai, šajā profesijā jādarbojas tādām personām, kuru personiskās īpašības un profesionālā sagatavotība neizraisa šaubas. Šīm personām jāatbilst pietiekami augstiem ētikas un profesionālās kompetences standartiem, lai baudītu sabiedrības cieņu un uzticēšanos.

Personas iepriekš veikta noziedzīga rīcība ietekmē personas reputāciju un raksturo tās ētikas standartus. Šādas rīcības rezultātā personas reputācija ir ietekmēta arī tad, ja persona saukta pie kriminālatbildības, bet kriminālprocess vēlāk izbeigts (*sal.: Satversmes tiesas 2024. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2023-44-01 13. punkts*). Noziedzīgs nodarījums no citiem likumpārkāpumiem atšķiras ar lielāku radītā kaitējuma vai iespējamā kaitējuma smaguma pakāpi, un likumdevējs ar krimināltiesību līdzekļiem paredzējis aizsargāt pašas svarīgākās un nozīmīgākās intereses. Ja kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, persona pēc būtības ir atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā (*sk. Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-41-01 15. punktu*). Tādējādi tas, ka persona ir saukta pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, var radīt negatīvu priekšstatu par šo personu un ietekmēt sabiedrības viedokli arī par tās profesionālo darbību.

Ir būtiski, lai procesa virzītājs pirmstiesas izmeklēšanā un tiesa atzinuma sniegšanai piesaistītu tādus tiesu ekspertus, kuri nerada risku tiesu ekspertīzes tiesiskai norisei un taisnīgai lietas izskatīšanai. Tiesu eksperta iepriekšēja noziedzīga rīcība var būt pamats šaubām par viņa objektivitāti un atbilstību nevainojamas reputācijas prasībai. Turklāt tas var negatīvi ietekmēt procesa virzītāja, tiesas un paša tiesu eksperta sadarbību ar konkrētā procesa dalībniekiem. Tas, ka ar lietas izskatīšanu saistīto procesuālo darbību veikšanā kā eksperts tiek iesaistīta persona, kas saukta pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, var mazināt visas sabiedrības uzticēšanos tiesu ekspertiem, tiesas spriešanas procesam un valsts varai kopumā.

Ar apstrīdēto regulējumu ikvienai personai, kura saukta pie kriminālatbildības, bet kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu

izbeigts uz nereabilitējoša pamata, ir liegts būt par tiesu ekspertu. Tādā veidā tiek nodrošināts tas, ka tiesu ekspertu profesijā darbojas tikai tādas personas, kas sekmē uzticēšanos šai profesijai un tiesas spriešanas procesam kopumā.

Līdz ar to apstrīdētajā regulējumā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

17. Vērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai šos mērķus nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka leģitīmo mērķi var sasniegt ar personas pamattiesības mazāk ierobežojošu līdzekli – katra gadījuma individuālu vērtēšanu, ņemot vērā arī izdarītā noziedzīgā nodarījuma rezultātā radītā personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturu un kaitīguma pakāpi, kā arī laiku, kas pagājis pēc nodarījuma. Saeima šādam viedoklim nepiekrīt un norāda, ka par leģitīmā mērķa sasniegšanu liecina vispārēja personu un sabiedrības uzticēšanās tiesu ekspertiem un nekādi citi līdzekļi nevar padarīt par nebijušu tiesu eksperta amatam neatbilstošu rīcību.

17.1. Apstrīdētajā regulējumā noteiktais ierobežojums neparedz konkrēta gadījuma individuālu vērtēšanu, neparedz izņēmumus un ir noteikts uz mūžu.

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka uz mūžu noteikti ierobežojumi izslēdz prezumpciju, ka persona dzīves laikā spēj mainīties un mainīt savu uzvedību. Šādi ierobežojumi ir attaisnojami tikai gadījumos, kad iepriekš nodarītais pēc būtības ir nesavienojams ar konkrēto tiesību īstenošanu (*sal.: Satversmes tiesas 2024. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2023-44-01 14.1. punkts*).

Tādējādi Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai apstrīdētajā regulējumā ietvertais ierobežojums ir nepieciešams noteiktajā apmērā. Proti, vai visos gadījumos, kad persona ir saukta pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, bet kriminālprocess pret personu izbeigts uz nereabilitējoša pamata, ir atzīstams, ka šādas personas kļūšana par tiesu ekspertu var mazināt sabiedrības uzticēšanos tiesu eksperta profesijai un tiesas spriešanas procesam kopumā. Satversmes tiesai jāpārlicinās arī par to, vai apstrīdētais regulējums ir vienīgais līdzeklis, ar ko var sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus.

17.2. 2016. gada 11. februārī pieņemtā Tiesu ekspertu likuma anotācijā skaidrots nevainojamas reputācijas jēdziens, norādot, ka tas pēc būtības izslēdz normatīvo aktu pārkāpuma pieļaujamību neatkarīgi no nodoma vai pārkāpuma smaguma (*sk. likumprojekta Nr. 68/Lp12 "Tiesu ekspertu likums" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju). Pieejams: saeima.lv*). Tādējādi likumā tika ietverts ierobežojums, kas liedz būt par tiesu ekspertu personai, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess izbeigts uz personu nereabilitējoša pamata, neatkarīgi no tā, vai noziedzīgs nodarījums izdarīts tīši vai aiz neuzmanības.

Savukārt ar Grozījumiem ierobežojums tika attiecināts tikai uz personām, kuras sauktas pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Izmaiņas tika pamatotas ar to, ka citi Tiesu ekspertu likumā paredzētie tiesu eksperta amata ieņemšanas ierobežojumi jau bija saistīti ar tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kā arī nepieciešamību noteikt regulējumu, kas būtu līdzīgs uz citām ar tiesu funkciju izpildi saistītām profesijām attiecinātajam regulējumam. Grozījumu likumprojekta anotācijā arī norādīts, ka attiecībā uz tiesu ekspertiem individuāls vērtējums tādos gadījumos, ja attiecīgā persona ir izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, nespētu sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē, jo nenovērstu vērtību konfliktu, kas rodas tad, ja tiesu eksperts ir izdarījis tīšu noziedzīgu nodarījumu (*sk. likumprojekta Nr. 526/Lp14 "Grozījumi Tiesu ekspertu likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju). Pieejams: saeima.lv*).

Grozījumu nepieciešamība tika apspriesta Saeimas Juridiskās komisijas sēdēs. Tika aplūkota arī iespēja visos gadījumos, kad izdarīts noziedzīgs nodarījums, vērtēt, vai šis fakts objektīvi traucē veikt tiesu eksperta funkcijas. Tieslietu ministrija, kas bija izstrādājusi Grozījumu projektu, norādīja, ka tikusi pieļauta iespēja noteikt tādu regulējumu, kas paredzētu individuālā izvērtējuma komisiju, taču minētais risinājums netika iekļauts likumprojektā (*sk. Saeimas Juridiskās komisijas 2024. gada 21. februāra sēdes audioierakstu. Pieejams: saeima.lv*).

Tādējādi likumdevējs, pieņemot Grozījumus, ir vērtējis un pamatojis nepieciešamību saglabāt ierobežojumu attiecībā uz tām personām, kuras sauktas

pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, bet pret kurām kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata.

17.3. Tiesu eksperta pienākums ir veikt ekspertīzi pilnā apjomā, sniedzot zinātniski pamatotu un objektīvu tiesu eksperta atzinumu, lai atbildētu uz ekspertīzes noteicēja uzdotajiem jautājumiem (*sk. Tiesu ekspertu likuma 1. panta 3. punktu un 14. panta otrās daļas 1. punktu*). Tiesu eksperts pilda nozīmīgu funkciju pirmstiesas izmeklēšanas un tiesas spriešanas procesā, un šī funkcija ir galvenokārt saistīta ar viņa speciālajām zināšanām un pieredzi kādā konkrētā nozarē (*sk. Tiesu ekspertu likuma 1. panta 2. punktu*).

Tiesu eksperta atzinumu procesa virzītājs pirmstiesas izmeklēšanā un tiesa izmanto kā vienu no pierādījumiem, lai nonāktu pie taisnīga lietas rezultāta. Tomēr tiesu eksperta atzinumam nav augstākas ticamības kā citiem pierādījumiem. Jebkura pierādījuma, arī eksperta atzinuma, ticamība pārbaudāma, aplūkojot visus procesa laikā iegūtos faktus vai ziņas par faktiem kopumā un savstarpējā sakarībā (*sal.: Senāta 2022. gada 20. janvāra lēmuma lietā Nr. SKK-22/2022 (11380033718) 6.2. punkts*). Tādējādi tiesu eksperta atzinums procesa virzītājam pirmstiesas izmeklēšanā un tiesai nav saistošs tādā veidā, ka tie savu nolēmumu varētu pamatot tikai ar tiesu eksperta atzinumu. Turklāt, kā to paredz arī Tiesu ekspertu ētikas kodeksa 10. un 18. punkts, tiesu eksperts nedrīkst vērtēt lietas juridiskos aspektus un norādīt iespējamo lietas iznākumu.

Tieslietu ministrija Satversmes tiesai sniegtajā viedoklī arī paudusi, ka ierobežojums, kas liedz ieņemt tiesu eksperta amatu personām, kuras izdarījušas tīšu noziedzīgu nodarījumu, ir nepieciešams, jo tādējādi tiek nodrošināts, ka attiecībā uz līdzīgām ar tiesu varas funkciju izpildi saistītām profesijām (zvērināts advokāts, zvērināts notārs un zvērināts tiesu izpildītājs) ir līdzīgi regulētas prasības amata ieņemšanai. Taču no likuma "Par tiesu varu" izriet, ka minēto profesiju pārstāvji ir piederīgi tiesu sistēmai (*sk. likuma "Par tiesu varu" 16.¹ nodaļu*). Attiecinot līdzīgu ierobežojumu uz tiesu ekspertiem, nav ņemts vērā, ka tie saskaņā ar likumu "Par tiesu varu" nav piederīgi tiesu sistēmai, bet gan ir citas ar lietas izskatīšanu tiesā saistītas personas (*sk. likuma "Par tiesu varu" 18. nodaļu*).

Lai gan tiesu eksperts pilda nozīmīgu funkciju pirmstiesas kriminālprocesā un tiesvedībā krimināllietās, kā arī citu kategoriju lietu izskatīšanā, viņa

atzinumam ir tāda pati tiesiskā nozīme kā citiem pierādījumiem lietā un tiesu eksperta statuss nav identisks citu tiesu sistēmai piederīgo profesiju statusam.

17.4. Noziedzīgi nodarījumi atkarībā no personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma rakstura un kaitīguma pakāpes ir dažādi. Krimināllikumā noziedzīgi nodarījumi ir iedalīti kriminālpārkāpumos un noziegumos (mazāk smagi, smagi un sevišķi smagi noziegumi). Tie apdraud dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, piemēram, personas dzīvību, veselību, mājokļa neaizskaramību, brīvību, īpašumu, vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, pārvaldes kārtību. Satversmes tiesa arī ir atzinusi, ka kriminālprocesa izbeigšana uz nereabilitējoša pamata attiecas uz atšķirīgiem personas izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem. Ir arī tādi personu nereabilitējoši apstākļi, kas aptver situācijas, kad ar personas nodarījumu saistītais sabiedrības interešu apdraudējums ir salīdzinoši zems un tāda pati ir šā nodarījuma kaitīguma pakāpe (*sk. Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-41-01 18.4.1. punktu*).

Pieteicējai Pieteikuma iesniedzēja izskatīšanā esošajā lietā tika atteikta resertifikācija, jo bija saņemta informācija, ka šī persona ir saukta pie kriminālatbildības par tīšu noziedzīgu nodarījumu, kas kvalificēts kā mazāk smags noziegums. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 402. pantu personu sauc pie kriminālatbildības tad, ja izmeklēšanā savāktie pierādījumi norāda uz šīs personas vainu izmeklējamā noziedzīgā nodarījumā un prokurors ir pārliecināts, ka pierādījumi to apstiprina. Ja persona ir saukta pie kriminālatbildības, kriminālprocess var tikt izbeigts gan uz tiem pašiem personu nereabilitējošiem pamatiem kā gadījumos, kad kriminālprocess tiek izbeigts vēl pirmstiesas izmeklēšanas stadijā, gan uz tādu nereabilitējošu apstākļu pamata, kuri var tikt piemēroti tikai pēc personas saukšanas pie kriminālatbildības (*sk. Kriminālprocesa likuma 379. pantu, 411. panta 6. un 7. punktu*). Izskatāmajā lietā persona tika nosacīti atbrīvota no kriminālatbildības, un tas saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 380. pantu ir viens no personu nereabilitējošiem pamatiem.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 415. pantam prokurors, ja viņš, ņemot vērā izdarītā noziedzīga nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, personu raksturojošos datus un citus lietas apstākļus, iegūst pārliecību, ka apsūdzētais turpmāk neizdarīs noziedzīgus nodarījumus, var kriminālprocesu izbeigt, personu nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības. Tātad arī pēc personas saukšanas pie

kriminālatbildības var tikt konstatēti tādi apstākļi, kas liecina par zemu nodarījuma kaitīguma pakāpi. Tas vien, ka persona ir bijusi saukta pie kriminālatbildības, pats par sevi neliecina, ka šīs personas izdarītā noziedzīgā nodarījuma kaitīguma pakāpe bijusi augstāka nekā būtu bijusi gadījumā, kad kriminālprocess izbeigts jau izmeklēšanas stadijā. Turklāt šādā gadījumā personas vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā nav atzīta ar spēkā stājušos tiesas spriedumu.

Arī tiesībsargs Satversmes tiesai sniegtajā viedoklī norādījis, ka personas saukšana pie kriminālatbildības nevar būt kritērijs ierobežojuma noteikšanai, jo pat lietās ar līdzīgiem apstākļiem vienā gadījumā lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu uz nereabilitējoša pamata var tikt pieņemts jau izmeklēšanas stadijā, bet citā gadījumā – tikai pēc lietas nonākšanas pie prokurora un personas saukšanas pie kriminālatbildības.

Likumdevējs pieņēmis, ka ikviena persona, kura saukta pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un kriminālprocess pret kuru izbeigts uz nereabilitējoša pamata, vienmēr var sabiedrībā radīt šaubas un mazināt uzticēšanos tiesu ekspertu darbībai un tiesas spriešanas procesam. Tomēr likumdevējs nav apsvēris to, ka noziedzīgu nodarījumu kaitīguma pakāpe un arī nereabilitējošie apstākļi var būt dažādi.

Personas saukšana pie kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pati par sevi ne vienmēr liecina, ka šīs personas iepriekšējā rīcība ir nesavienojama ar darbību tiesu eksperta profesijā.

17.5. Lai noteiktu personai aizliegumu strādāt kādā profesijā, nozīme ir ne tikai tam, pret kādām interesēm persona vērsusies, izdarot attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, bet arī šo personu raksturojošiem kritērijiem, piemēram, personas attieksmei pret savulaik izdarīto nodarījumu un dzīvesveidam pēc tā izdarīšanas. Personas attieksme pret pašas izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī vērtību sistēma laika gaitā var mainīties (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.2.2. punktu*). Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšanas faktam pašam par sevi nevajadzētu vienmēr ietekmēt visu personas atlikušo dzīvi (*sal.: Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 19.3.2. punkts*).

Saeima atbildes rakstā norāda, ka ir jau apsvērusi, kādos gadījumos sabiedrības uzticēšanās tiesu ekspertiem un tiesas spriešanas procesam netiek

nopietni apdraudēta un ir pieļaujama personas kļūšana par tiesu ekspertu, bet kādos gadījumos tas nav pieļaujams. Proti, ierobežojums esot saistīts ar konkrētu vainas formu – noziedzīgs nodarījums, kas izdarīts ar nodomu (tīši) – un skarot tikai personas, attiecībā uz kurām procesa virzītājs – prokurors – ir pieņēmis lēmumu par saukšanu pie kriminālatbildības.

Tomēr jāņem vērā, ka apstrīdētajā regulējumā noteiktais ierobežojums ir attiecināts uz visiem tīši izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem, neņemot vērā to, ka tie atšķiras pēc sava rakstura un kaitīguma pakāpes. Tas, ka persona noziedzīgu nodarījumu izdarījusi tīši, nenozīmē, ka šī persona vēlāk nevarētu laboties un sekmīgi iekļauties sabiedrībā (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2023-44-01 14.2. punktu*).

17.6. Ievērojot tiesu ekspertiem uzticētās funkcijas un kompetenci, secināms, ka var būt dažādi apstākļi, kas kopsakarā ļauj atzīt, ka personas iepriekšējā noziedzīgā rīcība nekaitēs tiesu eksperta funkciju veikšanai. Tostarp var tikt ņemti vērā, piemēram, tādi apstākļi kā noziedzīga nodarījuma kaitīguma pakāpe, laiks, kas pagājis pēc noziedzīga nodarījuma, aizsargājamās intereses, pret kurām konkrētais noziedzīgais nodarījums bija vērsts, personas attieksme pret pašas nodarījumu, kā arī uzvedība un rīcība pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.

Par saudzējošāku līdzekli, ar kura palīdzību leģitīmos mērķus varētu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē, būtu atzīstams tāds līdzeklis, kas liegtu būt par tiesu ekspertu tikai tādai personai, kura patiešām apdraud sabiedrības uzticēšanos šai profesijai un tiesas spriešanas procesam kopumā. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka saudzējošāki līdzekļi var būt dažādi. Saudzējošāks līdzeklis var būt gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu vērtēšanu, gan regulējums, kurā ietvertais ierobežojums ir saistīts ar konkrētām noziedzīgu nodarījumu grupām un ar noziedzīgu nodarījumu aizskartajām interesēm, vai regulējums, kas noteikts uz konkrētu laikposmu (*sal.: Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3. punkts*).

Individuāls vērtējums, kurā tiktu ņemts vērā gan nodarījuma smagums, gan nereabilitējošie apstākļi, gan arī laiks, kas pagājis pēc nodarījuma, un pašas personas attieksme un uzvedība pēc nodarījuma izdarīšanas, var būt viens no līdzekļiem, ar kuriem personas pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Padome

Satversmes tiesai sniegtajā viedoklī norādījusi, ka kopš 2008. gada, pamatojoties uz apstrīdēto regulējumu, tiesu eksperta sertifikāta darbība izbeigta divos gadījumos. Pieteikuma iesniedzējs nav sniedzis informāciju, kā arī no Tiesu informatīvajā sistēmā pieejamās informācijas neizriet, ka administratīvajā tiesā izskatīšanā atrastos arī citas lietas, kurās būtu piemērojams apstrīdētais regulējums. Tādējādi nav pamata uzskatīt, ka to personu skaits, kuras būtu vērtējamas individuāli, varētu būt liels un tas varētu prasīt no valsts ievērojamus resursus.

Attiecībā uz atsevišķām profesijām likumdevējs ir paredzējis cita veida ierobežojumus personai, pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, piemēram, saistot tos ar konkrētām noziedzīgu nodarījumu grupām un interesēm, kas ar noziedzīgu nodarījumu aizskartas (*sk. Psihologu likuma 6. panta 6. punktu*). Ja tiktu noteikti izņēmumi no konkrētā aizlieguma un precizēts, uz kādām ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm ir attiecināms Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertu pamattiesību ierobežojums, konkrētais aizliegums joprojām būtu viens no citu personu tiesību un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzības līdzekļiem, jo tādā veidā tiktu nodrošināts, ka no tiesu ekspertu loka tiek izslēgtas tikai tās personas, kuras apdraud leģitīmo mērķu sasniegšanu.

Secinot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ir pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo personas pamattiesības. Satversmes tiesai spriedumā nav jāuzskaita visi iespējamie saudzējošākie līdzekļi. Piemērotākais līdzeklis, kas ļautu sasniegt leģitīmos mērķus bez nesamērīgas personu pamattiesību ierobežošanas, ir jāizvēlas likumdevējam (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2021-05-01 21. punktu*).

No minētā secināms, ka apstrīdētajā regulējumā noteiktā ierobežojuma leģitīmos mērķus līdzvērtīgā kvalitātē var sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kas turklāt neprasītu nesamērīgu ieguldījumu no valsts un sabiedrības. Tādējādi apstrīdētais regulējums neatbilst samērīguma principam.

Līdz ar to apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

18. Atbilstoši Satversmes tiesas judikatūrai, ja tiek secināts, ka apstrīdētais regulējums neatbilst kaut vienai augstāka juridiska spēka normai, tas atzīstams par prettiesisku un spēkā neesošu (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 20. punktu*).

Līdz ar to izskatāmajā lietā nav nepieciešams vērtēt apstrīdētā regulējuma atbilstību arī Satversmes 101. panta pirmajai daļai.

19. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi.

Lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, lietās, kas ierosinātas pēc tiesas pieteikuma, Satversmes tiesai jānoskaidro, kāda ietekme uz attiecīgo lietu būs tās spriedumam. Vienlaikus Satversmes tiesai jāgādā arī par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 21. punktu*).

19.1. Ja apstrīdētā norma redakcijā, kas ir spēkā no 2024. gada 2. marta, tiktu atzīta par spēkā neesošu no šā sprieduma publicēšanas dienas, varētu tikt apdraudēti tie leģitīmie mērķi, kuru aizsardzībai attiecībā uz personu, kura vēlas būt par tiesu ekspertu, ir noteikti ierobežojumi, jo tādā gadījumā šajā normā ietvertais aizliegums pilnībā zaudētu spēku un līdz ar to varētu tikt apdraudētas citu personu tiesības un demokrātiska valsts iekārta. Likumdevējam ir jānosaka jauns tiesiskais regulējums, izvēloties kādu no personas pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Tāpēc šajā gadījumā ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstošā norma vēl kādu laiku paliek spēkā, lai likumdevējs varētu pieņemt jaunu tiesisko regulējumu. Tādējādi apstrīdētā norma redakcijā, kas ir spēkā no 2024. gada 2. marta, atzīstama par spēkā neesošu no 2025. gada 1. jūnija.

19.2. Pieteikuma iesniedzēja izskatīšanā esošā lietā celta prasība par tāda labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru persona tiktu resertificēta un tai

tiktu atkārtoti piešķirtas tiesu eksperta tiesības, kā arī par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu.

Lemjot par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, tiek piemērotas materiālo tiesību normas, kas ir spēkā laikā, kad lieta tiek izskatīta tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 25. punktu*). Tātad, lai novērstu pieteicējas Pieteikuma iesniedzēja izskatīšanā esošajā administratīvajā lietā Nr. A420111221 pamattiesību aizskārums, apstrīdētā norma redakcijā, kas ir spēkā no 2024. gada 2. marta, attiecībā uz viņu atzīstama par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža. Pieteikuma iesniedzējam ir minētajā administratīvajā lietā individuāli jāvērtē riski, kas saistīti ar attiecīgās personas darbošanos tiesu eksperta profesijā, un šai nolūkā tieši jāpiemēro Satversme un šajā spriedumā ietvertās atziņas.

Satversmes tiesā nav saņemta informācija par citām administratīvajām lietām, kurās tiesai būtu jāpiemēro apstrīdētā norma redakcijā, kas ir spēkā no 2024. gada 2. marta. Taču nolūkā aizsargāt visu to personu pamattiesības, kurām šī norma varētu būt piemērota un kuras šā sprieduma spēkā stāšanās dienā varētu būt uzsākušas un turpina savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, apstrīdētā norma redakcijā, kas ir spēkā no 2024. gada 2. marta, atzīstama par spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskārums rašanās brīža.

Savukārt, lemjot par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu, Pieteikuma iesniedzējam jāvērtē, vai administratīvais akts, ar kuru personai atteikta resertifikācija un izbeigta tiesu eksperta sertifikāta darbība, ir pretprettiesisks. Lietas izspriešanai šajā daļā būtiska nozīme ir tām tiesību normām, ar kurām pamatots izdots administratīvais akts (*sk. Administratīvā procesa likuma 250. panta otro daļu*). Tādēļ apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecās uz personu, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigts uz nereabilitējoša pamata, redakcijā, kas bija spēkā līdz 2024. gada 1. martam, atzīstama par spēkā neesošu no pieteicējas administratīvajā lietā Nr. A420111221 pamattiesību aizskārums rašanās brīža.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, kā arī 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punkta, ciktāl tas paredzēja ierobežojumu, kas liedza būt par tiesu ekspertu personai, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aiz neuzmanības izbeigts uz nereabilitējoša pamata, redakcijā, kas bija spēkā līdz 2024. gada 1. martam, atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

2. Atzīt Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punktu, ciktāl tas paredzēja ierobežojumu, kas liedza būt par tiesu ekspertu personai, kura saukta pie kriminālatbildības, bet pret kuru kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigts uz nereabilitējoša pamata, redakcijā, kas bija spēkā līdz 2024. gada 1. martam, par neatbilstošu Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un attiecībā uz pieteicēju administratīvajā lietā Nr. A42011221 par spēkā neesošu no viņas pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

3. Atzīt Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punktu redakcijā, kas ir spēkā no 2024. gada 2. marta, par neatbilstošu Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2025. gada 1. jūnija.

4. Attiecībā uz pieteicēju administratīvajā lietā Nr. A42011221 atzīt Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punktu redakcijā, kas ir spēkā no 2024. gada 2. marta, par neatbilstošu Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no tā pieņemšanas brīža.

5. Attiecībā uz citām personām, kuras uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, atzīt Tiesu ekspertu likuma 6. panta trešās daļas 5. punktu redakcijā, kas ir spēkā no 2024. gada 2. marta, par neatbilstošu Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Irēna Kucina